

PETR UHL
zmocněnec vlády ČR pro lidská práva

Úřad vlády ČR
Vladislavova 4
110 00 Praha 1 - Nové Město

telefon: 02 / 961 53 318
02 / 961 53 501
fax: 02 / 2494 6615
uhl@vlada.cz

V Praze dne 26. července 2000
Č.j. 9746/00 - ZLP

Vážený pane místopředsedo vlády,

dovolte mi, abych se svobodně vyjádřil k problematice tzv. moravské národnosti. Především, že předkládám pouze svůj názor jako předseda Rady pro národnosti vlády a že nevznáším žádné požadavky; neosobuji si ani právo radit k nějakému postupu. Myslím si však, že při dalším rozhodování by slovenské státní orgány měly znát i mé stanovisko.

Stejně jako na Slovensku je i v České republice příslušnost k národnosti věcí svobodného rozhodnutí každé fyzické osoby. Každý se tedy může hlásit k národnosti hanácké, horalské, zemplínské, bavorské, sedmihradské či sikulské (szekelské). I když se k tzv. moravské národnosti při sčítání lidu v roce 1991 "přihlásilo" celkem 1 milion 362 tisíc lidí (a dalších 44 tisíc ke "slezské") z celkového počtu necelých 4 milionů historické Moravy a československé (dnes české) části Slezska, byla tato "volba" často manipulována místními sčítacími komisari. Český stát, který dosud nemá žádný orgán státní správy, působící v záležitostech etnických minorit a jejich vztahem k majoritě (Rada pro národnosti a Meziresortní komise pro záležitosti romské komunity jsou toliko poradními orgány vlády), se s touto skutečností právně nijak nezabýval (neexistuje dosud ani menšinový zákon), a ani žádný český soud, včetně soudu ústavního, se k této otázce, pokud je mi známo, nikdy nevyjádřil.

Mezi členy vládní Rady pro národnosti není a nikdy nebyl zástupce příslušníků moravské národní/národnostní menšiny. Pokud je mi známo, sdružují se lidé, kteří se k této "národnosti" hlásí, spíše v politických stranách a hnutích (Moravská národní strana, Moravská demokratická strana, Hnutí samosprávné Moravy a Slezska - Moravské národní sjednocení atd.) a snad jen v jediném občanském sdružení - Moravském národním kongresu. Statut naší Rady přitom předpokládá návrhy občanských sdružení, nikoliv politických stran.

Pro statistické účely a pro účely různých zpráv sekretariát Rady pro národnosti připojuje "moravskou" a "slezskou" národnost do české. V zahraničí často vysvětlujeme, proč u nás nejsou moravské školy, moravské rozhlasové vysílání a proč není moravština uznávána jako úřední jazyk. V informaci České republiky o plnění zásad stanovených Rámcovou úmluvou o ochraně národních menšin, předložené 1. dubna 1999 generálnímu tajemníkovi Rady Evropy, se uvádí:

Etnické složení obyvatel České republiky. Základní informace z definitivních výsledků sčítání lidu 1991. Praha 1993; Statistická ročenka České republiky 1993, Praha 1993, s. 412-413.

V tabulce (obsažené v informaci České republiky pro Radu Evropy) není uvedena národnost moravská a slezská (na rozdíl od Statistické ročenky, kde uvedena je). Tento údaj se objevil poprvé v historii českých zemí při sčítání lidu v roce 1991. Moravskou národnost uvedlo 1 362 313 osob (13,2%) a slezskou 44 446 osob (0,4%). Bylo to průvodním jevem hledání identity obyvatel některých oblastí České republiky v procesu transformace společnosti po listopadu 1989. Je nepochybné, že část obyvatel Moravy a českého Slezska, deklarující moravskou či slezskou národnost, netvoří menšinové národní společenství, jehož by se úprava menšinových práv mohla jakkoliv dotknout. Otázku zpolitizovali představitelé "moravisticky" orientovaných hnutí při diskusi o - dosud nevyřešeném - postavení Moravy a Slezska v rámci územněsprávního členění České republiky. V etnické struktuře společnosti České republiky není obyvatelstvo Moravy a Slezska v postavení menšiny, jak vyplývá z jeho neomezených možností naplňování občanských a politických práv v oblasti vzdělávání v mateřském jazyce (je jím čeština), šíření a přijímání informací v mateřském jazyce (češtině), rozvoji kultury včetně kultury regionální apod. Moravské a slezské dialekty češtiny se od spisovné normy výrazně neliší.

Také v České republice se bude příští rok konat sčítání lidu, zřejmě už vůbec poslední v dějinách (na Západě přešli na uchovávání takových dat v počítačové podobě). Podle zákona o tomto sčítání se zjišťuje národnost (rozuměj národní identita) a mateřský jazyk. Podrobnosti stanoví vyhláška českého Ústředního statistického úřadu, která se nyní připravuje. Součástí vyhlášky bude i sčítací tiskopis. V něm se počítá s tím, že žádná národnost nebude předepsána, bude to volná rubrika, kam si každý může nechat napsat cokoli (moravská, liptovská atd.). U mateřského jazyka budou možnosti český - slovenský - romský - polský - německý - jiný (uved'te jaký). Považujeme to za optimální řešení.

Je třeba znovu zdůraznit tyto skutečnosti:

1. Moravané jsou české národnosti (a případně slovenské, německé, polské atd.) proto, že se v ohromné většině za Čechy (Slováky, Němce, Poláky atd.) považují. Někteří se považují za Moravany vedle toho, že se považují za Čechy, a neodlišují příliš mezi příslušností etnickou a zemskou. Podle mých osobních zkušeností z Moravy, kam často jezdím, tam neexistuje výraznější procento obyvatelstva, chápající své moravanství jako národnost, vylučující národnost českou. Kdyby tomu tak bylo, uznal by stát takovou národnost, stejně jako by uznal valašskou, chodskou nebo záhoráckou.
2. Moravané jsou obyvatelé Moravy, historické to země. Existuje moravská a slezská historická identita zemská, různá v různých částech moravských a slezských okresů a diferencovaná i generačně. Jen však ve Slezsku a Lašsku, včetně moravské části Laška, je toto vědomí u části obyvatelstva spojeno s etnickým odlišením se, případně s nečeskou etnickou identifikací (nejen Poláci a Němci, ale i Moravci, Goralé a další skupiny). Osobně zastávám názor, že zemskou identifikaci, která v bývalém českém království už téměř zcela vymizela, bychom měli jako historicky utvořivší se společnost více pěstovat, že zemský patriotizmus může a má být protiváhou šovinistického nacionalizmu...
3. Stát chrání jednak národnost, jednak národnostní/národní menšiny. Národnost každé fyzické osoby však nechrání pozitivně, nýbrž jen negativně, tedy před odnárodňováním a před diskriminací kvůli národnosti. Stát přitom neurčuje, kdo je jaké národnosti, neexistuje možnost

státního uznávání či zneuznávání individuální volby jedné či vícero národností, ani možnost státního uznávání či zneuznání zřeknutí se (i jakékoliv) národnosti. Zato menšiny chrání stát pozitivně, zaručuje jim v ústavním pořádku individuální i skupinová (... "spolu s jinými" ...) práva; zákony státu tato práva zajišťují, nebo aspoň mají zajišťovat. Za tím účelem musí stát menšiny uznávat nebo zneuznávat, na rozdíl od národnosti. I když český stát dosud nepřikročil zákonné ochraně menšinových práv, přesto s menšinami vede dialog a naslouchá hlasu jejich zástupců, mj. v Radě pro národnosti; moravské menšina mezi nimi není.

4. Moravané, včetně těch, kteří se hlásí k moravské "národnosti", nejsou na Moravě menšinou, nýbrž tam jsou většinou respektive celkem (totalitou) obyvatelstva. Ani tzv. moravisté (politický směr propagující asmosprávu/autonomii Moravy) netvrdí, že by Moravané byli menšinou. Stát má povinnosti vůči menšinám, zatímco vůči obyvatelstvu jako celku se řídí ústavními demokratickými zásadami necině rozdílu podle krajů či původních historických zemí.

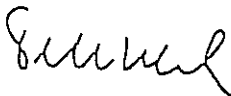
5. Rada pro národnosti vlády České republiky má poněkud matoucí, starému slovníku poplatný název. Ve skutečnosti je to Rada pro menšiny, tedy menšiny národní/národnostní a/nebo etnické. Problémy tisíců lidí, kteří se veřejně či anonymně při sčítání lidu hlásí k jiným národnostem než většinové nebo menšinovým (například k československé - to byl v roce 1991 můj případ; čechoamerické, žižkovské, ale i všeobecně uznávaným, například rakouské), pokud nejde o diskriminaci či odnárodňování, se žádný státní orgán nezabývá, ovšem ani Rada pro národnosti ne.

6. Jazyk samozřejmě není ani jediným, ani nutným kritériem pro "objektivní" posouzení etnické odlišnosti (viz mnozí Romové, Němci a Slováci, kteří "mateřský" jazyk či jazyk předků už neumí nebo dobře neumí, a přesto se za Romy, Němce a Slováky právem považují. Není to tedy jediné ani nutné kritérium pro národnost, a tím i jediný či nutný předpoklad státem uznané národní/národnostní menšiny. Přesto je třeba v případě Moravy vidět, že její obyvatelé, považovaní nejen v Čechách, ale i na Moravě a ve Slezsku obecně za Čechy, mluví česky, a to v západní části Moravy původně českými nářečnými češtinou, na střední Moravě hanáckými nářečnými češtinou, na Valašsku a Moravském Slovácku historicky nářečnými slovenštinou a v části severní Moravy a ve Slezsku historicky slezskými a lašskými nářečnými češtinou, přecházejícími k polštině. Z jazykového hlediska není nic, co by řeč všech moravských mluvčích spojovalo a zároveň ji odlišovalo od spisovné češtiny či řeči mluvčích z bývalých Čech (království).

Prosazování moravské "národnosti" je politickým postupem, v němž se snaží někteří lidé na Moravě a na Slovensku získat nějaké postavení, peníze či vliv. Nemá to nic společného ani s reálnými potřebami kulturními, ani s ústavní či zákonnou povinností státu chránit menšiny a vyloučit etnickou diskriminaci či odnárodňování. A tu se obávám, že členství "moravského" zástupce ve slovenské Radě pro národnosti, který tam byl jmenován v době vlády Vladimíra Mečiara, a nynější úvahy oficiálně "moravskou národnost" na tiskopise, vydaném pro sčítání lidu slovenskými orgány, jen tyto nelegitimní politické snahy posilují.

Scribi et salvavi animam meam.

S pozdravem

Vážený pan
Pál Csáky
místopředseda vlády
Bratislava